

<http://revped.ise.ro>

Print ISSN 0034-8678; Online ISSN: 2559 - 639X

THE MODERNITY OF ST. JOHN CHRYSOSTOM'S VIEW ON EDUCATION

Actualitatea concepției despre educație a Sfântului Ioan Gură de Aur

Iuliana PÎRVU, Constantin CUCOȘ

Journal of Pedagogy, 2023 (1), 261 - 284

<https://doi.org/10.26755/RevPed/2023.1/261>

The online version of this article can be found at: <https://revped.ise.ro/category/2023/>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.
To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Published by:

CENTRUL NAȚIONAL DE POLITICI ȘI EVALUARE ÎN EDUCAȚIE
UNITATEA DE CERCETARE ÎN EDUCAȚIE

<http://www.ise.ro/>

<https://rocnee.eu/>

Further information about *Revista de Pedagogie – Journal of Pedagogy* can be found at:

Editorial Policy: <http://revped.ise.ro/editorial-policy/>

Author Guidelines: <http://revped.ise.ro/en/author-guidelines/>

ACTUALITATEA CONCEPȚIEI DESPRE EDUCAȚIE A SFÂNTULUI IOAN GURĂ DE AUR

Iuliana Pîrvu*

Constantin Cucos**

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași,
Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației,
Iași, România
iulianaapirvu1902@gmail.com
cucos@uaic.ro

Rezumat

Lumea actuală, caracterizată printr-o dinamică plină de fluctuații și provocări continue, ne obligă la o schimbare de perspectivă în privința fenomenului educațional. Se constată astfel o preocupare pentru dezvoltarea integrală a ființei umane, astfel încât aceasta să facă față imperativelor contemporaneității. Articolul de față constituie ocazia favorabilă sublinierii ideii că despre formarea armonioasă a individualității umane s-a scris în urmă cu multe secole. Sfântul Ioan Gură de Aur a tratat întreaga polivalență a temei educației, subliniind că orice proces educativ responsabil urmărește dezvoltarea holistică a persoanelor. Astfel, în prezentul articol ne-am propus o comparare a discursului pedagogiei moderne cu cea creștină, prin care să demonstrăm actualitatea concepției despre educație a pedagogului antiohian. În acest sens, am investigat măsura în care ideile pedagogice hrisostomiene se intersectează cu teoriile actuale ale dezvoltării personalității. De asemenea, prin intermediul unei analize de conținut, am verificat frecvența cu care tema creșterii și educației copiilor se regăsește în lucrările Sfântului Ioan Hrisostomul, în raport cu temele recurente. În plus, am analizat recomandările privind procesul de devenire, virtuțile și valorile vehiculate în scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur, în perspectiva valorificării acestora în contexte formative contemporane. Rezultatele acestor demersuri evidențiază că, în textele marelui pedagog creștin, identificăm aspecte în acord cu idealul educațional actual

* Licențiată în Științe ale educației, specializarea Pedagogie, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, România.

** Prof. univ. dr., Departamentul pentru Pregătirea Personalului Didactic, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, România.

al școlii românești. Considerăm utile sugestiile pedagogice și exemplele de bune practici avansate, acestea fiind actuale prin prisma principiilor, metodelor și conținuturilor care răspund nevoilor și particularităților beneficiarilor procesului educațional.

Cuvinte-cheie: dezvoltare holistică, factorii educației, formarea personalității, pedagogia creștină, principii didactice hrisostomiene.

Abstract

The current world, characterised by a dynamic full of continuous fluctuations and challenges, urges us to change perspectives regarding the educational phenomenon. There is a growing interest for the holistic development of the human being so that s/he could face the imperatives of the contemporary society. The present article creates a favourable opportunity to highlight that the harmonious formation of human individuality was first described many centuries ago. St. John Chrysostom, who adopts a broad approach to the education topic, points out that a responsible educational process should offer a holistic development to people. Thus, we aim to analyze Christian and modern pedagogy discourses in a comparative manner, in order to demonstrate the modernity of the Antiochian pedagogue's view on education. We investigated the degree of overlapping between the Hrisostomian pedagogical ideas and the current theories of personality development. Also, our content analysis looks into the number of references regarding the children's upbringing and education as compared to the recurrent topics in the works of St. John Chrysostom. We analyzed St. John's recommendations on the child's development, virtues and values, so we can integrate them in contemporary formative contexts. The outcome reveals that the writings of the Christian pedagogue align with the current desideratum of the Romanian educational system. We consider theses pedagogical suggestions and the good practices that are given to be valuable instruments as they are up to date in terms of educational principles, methods and content and they satisfy the needs and the specifics of the educational process beneficiaries.

Keywords: Christian pedagogy, Chrysostomian teaching principles, educational factors, holistic development, personality formation.

Introducere

Educația zilelor noastre este marcată de numeroase influențe care se regăsesc pe diferite paliere ale mediului educațional și social. În acord cu imperativele tabloului social prezent, idealul educațional al școlii românești, stipulat în cadrul Legii educației naționale nr.1/2011 (Titlul I, Art. 2), „constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, pentru participarea cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială și pentru angajare pe piața muncii”.

Trebuie să recunoaștem că, în practicile educaționale, principalii educatori ai copiilor și tinerilor – părinții și cadrele didactice – pierd uneori din vedere că procesul de formare implică o anumită înțelegere și abordare a educaților ca ființe unitare. Procesualitatea educativă se derulează preponderent secvențiat, separat, specializat (prin conținuturi și strategii), vizând la fiecare disciplină de studiu doar „părți” ale personalității educatului și nu integralitatea construcției sale. Este important ca ființa umană să fie vizată, prin educație, în integralitatea sa, ca entitate psiho-fizică și metafizică. În virtutea faptului că educația nu se referă doar la intelect sau deprinderi sociale și profesionale, ci are în vedere omul ca persoană totală (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2021, p. 18), este important să nu excludem dimensiunea religioasă a educației, întrucât aceasta antrenează numeroși factori cu acțiune formativă asupra copilului.

Având în vedere considerentele mai sus explicitate, am considerat că este important să remarcăm faptul că problematicile actuale din câmpul educațional au fost intuite în urmă cu multe secole de către Sfântul Ioan Gură de Aur, care a evidențiat în lucrările sale întreaga polivalență a temei educației copiilor. Deși pătrunsă de cultura clasică și structurată în principal pe idei biblice și creștine, paradigma pedagogică schițată de Marele Dascăl și Ierarh conține numeroase percepțe moderne.

1. Concepția pedagogică a Sfântului Ioan Gură de Aur

1.1. Principiile didactice în scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur

Între multiplele teme abordate de Sfântul Ioan Gură de Aur, principiile de care ar trebui să se țină seama în realizarea educației ocupă un loc de frunte. Astfel, Ioan Gură de Aur dezvoltă numeroase presupoziii pe care le-am structurat sub forma unor principii educaționale.

1.1.1. *Principiul considerării copilului ca un întreg*

Atunci când vorbim de educația ființei umane, trebuie să avem în vedere faptul că aceasta nu se poate limita la formarea de competențe cognitive. Omul, ca ființă rațională și spirituală, trebuie privit în întreaga sa complexitate. Tocmai de aceea este necesar ca educația să fie concepută într-o manieră holistă. Din acest punct de vedere, marele orator antiohian a pus în discuție atât importanța educației morale: „cel ce are o conștiință bună și este săvârșitor de fapte bune poate fi neconținut în sărbătoare” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2002, p. 121), a educației intelectuale: „dacă ai studia elocința și apoi, din trandăvie, ai părăsi studiul, aș căuta să te înduplec să pui din nou mâna pe carte” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007c, p. 379), a educației estetice: „să i se întoarcă privirile, de la priveliștile de rușine, spre cer, soare, stele, florile pământului și livezi” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2016, p. 365), cât și a educației religioase: „nu ne putem rezuma la a crește copiii doar ca niște cetățeni ai polis-urilor pământești, ci trebuie să creștem cetățeni pentru Împăratul ceresc” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2016, p. 6).

Deci, după cum sesizează și Sfântul Ioan Gură de Aur, orice proces educativ responsabil, ca proiecție, dar și ca acțiune concretă, își asumă și o poziție în raport cu formarea persoanelor din perspectiva mai multor dimensiuni: intelectuală, morală, estetică și religioasă, importanța celei din urmă fiind dată de transformarea integrală pe care o poate produce în persoana umană, prin puterea curativă pe care o are asupra sufletului și trupului.

1.1.2. *Principiul educației ascendente și continue*

Pornind de la premisa că virtutea trebuie învățată treptat și ținând cont de faptul că educația trebuie să se realizeze în etape succesive, Ioan Gură de Aur afirmă: „nu vorbește aici despre Hristos, nici despre lucruri înalte căci vorbește unor minți care sunt încă slabe și gingașe; de aceea și îndemnul este scurt, fiindcă copiii nu pot să urmărească (cu atenție) o cuvântare lungă” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2021, p. 154). Astfel, pedagogul creștin susține necesitatea adaptării stilului de educare, în concordanță cu particularitățile de vârstă și individuale ale copilului.

1.1.3. *Principiul educării simțurilor*

Sfântul Ioan Hrisostomul propune ca simțurile copiilor să fie păzite, pentru că acestea sunt asemenea unor porți ale unui oraș, orașul fiind sufletul uman (Cucoș, 2017). Marele pedagog creștin apreciază că este de dorit ca educații să nu audă niciun cuvânt nepotrivit, nici de la servitori, nici de la pedagog, ca să nu primească din fragedă vârstă ceva rău (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2016, p. 357). Deci, în practicile educaționale, calea cunoașterii prin intermediul simțurilor se cere a fi valorificată cu inspirație și știință de către actorii implicați în actul paideic, astfel încât elevii să-și folosească simțurile pentru a cunoaște lucrurile cu adevărat folositoare pentru ei.

1.1.4. *Principiul predării și învățării temeinice*

Reflecțiile Sfântului Ioan Gură de Aur despre învățarea temeinică au la bază ideea că lucrarea educatorilor ar trebui să fie aceea de a-i pregăti pe copii „încât să poată ține piept la toate și să nu fie dărâmați de cele ce vin asupra lor” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2021, pp. 175-176). De aici deducem că, în activitățile educative, eforturile educatorilor ar trebui să se centreze pe autonomizarea copiilor, respectiv pe pregătirea acestora pentru viața reală.

1.1.5. *Principiul modelului personal*

Despre o educație eficientă putem vorbi doar în măsura în care aceasta se realizează prin modele vii. În acest sens, Ioan Gură de Aur remarcă: „dacă lumina din noi este strălucitoare, vom face mii de ucenici și de învățători,

punându-ne înaintea lor ca un model; căci nu vor putea atât să folosească vorbele, cât viața noastră” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2005, p. 14). Astfel, părinții și cadrele didactice, principalii educatori ai copiilor, au datoria de a fi primii care pun în aplicare valorile și atitudinile pe care doresc să le vadă în conduita învățăcelilor lor.

1.2. Metode specifice de realizare a educației din perspectivă hrisostomiană

Procesul educațional implică o anumită metodologie, iar de acest fapt nu a făcut abstracție nici Sfântul Ioan Gură de Aur. Conștientizând că pentru îndeplinirea scopurilor educației e nevoie de modalități eficiente de organizare a învățării, pedagogul antiohian propune un evantai larg de metode prin care se poate realiza cunoașterea și prin care pot fi atinse finalitățile procesului educativ. Pentru ca educații să se integreze optim în viața prezentă și să se pregătească în vederea accederii în lumea viitoare, Ioan Gură de Aur consideră că principalele metode la care trebuie să se apeleze sunt: supravegherea, acțiunea, inculcarea fricii de Dumnezeu și forța exemplului personal.

În numeroase contexte, Sfântul Ioan Gură de Aur recomandă supravegherea atentă a copiilor, din perspectiva accesului la mijloacele informaționale: „să nu îngăduim să se apropie de el un om care i-ar povesti lucruri nepotrivite [cuvinte de rușine]” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2016, p. 364), precum și a modalităților de petrecere a timpului liber: „în locul acelor spectacole [cu gladiatori] dă-i să citească povestiri plăcute” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2016, p. 371), întrucât folosite fără discernământ, acestea devin focare de vătămare sufletească.

Totodată, acest autor bisericesc sugerează că forța exemplului personal este temelia educației. Este lesne de înțeles că, pentru a ști cum să le poarte de grijă copiilor, cum să le insuflă valori ferme și sănatoase, părinții și cadrele didactice trebuie ca ei înșiși/ele însele să dovedească virtute comportamental-existențială. În plan laic, perceptive de actualitate ale sugestiei de față regăsim și în Codul-cadru de etică al personalului-didactic. Îndemnul se poate transla către exigența unei principialități consecvente, manifestate în comportamentul public și privat.

2. Actualitatea concepției despre educație a Sfântului Ioan Gură de Aur privind formarea personalității

2.1. Intersecția ideilor pedagogice hrisostomiene cu aspecte privind teoriile dezvoltării personalității umane

Distanța temporală dintre perioada în care a trăit Ioan Gură de Aur și etapele în care psihologi renumiți precum G. Kelly și A. Adler au dezvoltat teoriile bine articulate referitoare la formarea personalității ne-ar putea determina să credem că între concepția pedagogică a marelui pedagog creștin și ideile autorilor mai sus menționați nu există o corelație.

La o analiză atentă a paradigmei formative promovate de Ioan Gură de Aur, observăm că ies în relief aspecte notabile care sunt vehiculate în teoriile despre personalitate. Atât Sfântul Ioan Gură de Aur, cât și autorii teoriilor personalității susțin că, în opera măreață de formare a personalității, este necesar ca ființa umană să fie studiată în integralitatea sa.

Între teoriile privitoare la formarea personalității și reflecțiile pedagogice ale acestui reprezentant al gândirii creștine există și alte concordante. În elaborarea teoriei constructelor personale, profesorul G. Kelly de la Ohio State University a subliniat că „procese unei persoane sunt canalizate, din punct de vedere psihologic, de felul în care ea anticipează evenimentele” (Foss, 1973, p. 422). Deci, conform teoriei constructelor de personalitate a lui George Kelly, personalitatea umană este modelată și influențată de maniera în care persoana interiorizează complexul socio-cultural al societății în care trăiește, precum și de felul în care își reprezintă și își explică realitatea. În acest context, dacă ne raportăm la ideile lui Ioan Gură de Aur, trebuie să invocăm observația acestuia cu privire la influența evenimentelor, a experiențelor pe care omul le trăiește în mediul în care activează și se dezvoltă. Astfel, Ioan Gură de Aur admite că „în ce pământ este sădită planta, la fel va fi și rodul. Dacă [solul] va fi nisipos și sărat, așa va fi și rodul. Dacă va fi dulce și gras, la fel și rodul” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2021, p. 185). De aici reținem în principal două aspecte fundamentale: unul vizând aportul semnificativ al mediului socio-cultural în formarea personalității, altul relevând necesitatea conștientizării acestui fapt și traducerii lui în activități educaționale adecvate.

În viziunea lui Alfred Adler, autorul teoriei psihologiei individuale, personalitatea este o structură integrală care are la bază tendința ființei umane spre perfecționare, spre unitate și integrare. Din acest punct de vedere, Adler afirmă că „în ceea ce privește structura sa naturală, omul este o ființă inferioară” (Adler, 1996, p. 62). Înțelegem deci că a fi om înseamnă a avea un sentiment de inferioritate care suscită în mod constant compensarea sa. Sentimentul de inferioritate ar trebui să fie considerat într-un sens relativ, acesta fiind dezvoltat din relația persoanei cu mediul său ori în raport cu scopurile sale. Acest sentiment este întotdeauna precedat de evaluarea și compararea cu ceilalți, începând cu tatăl, sau cu mama, iar mai târziu cu fiecare persoană cu care ființa umană intră în contact (Adler, 2017). Remarcăm că teoria lui Alfred Adler integrează o idee întâlnită frecvent în scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur, anume că trăsăturile de personalitate nu sunt dobândite numai prin ereditate, ci sunt condiționate de educație, de viața interioară a omului, de natura influențelor sociale.

2.2. Factorii educației în concepția pedagogică a Sfântului Ioan Gură de Aur – premise pentru formarea personalității

Sfântul Ioan Gură de Aur acordă un loc deosebit factorilor educației. Pedagogia creștină a acestui Părinte al Bisericii se concentrează pe importanța mediilor educogene și pe acțiunile acestora, care se întrepătrund.

În concepția lui Ioan Gură de Aur, familia, biserica și educatorul sunt premisele de bază pentru formarea ființei umane. El descrie acești factori educativi și sugerează necesitatea întreținerii unei legături pronunțate între ei.

2.2.1. *Familia - fundament al devenirii umane*

În pedagogia creștină se afirmă că „familia este fundamentul educației în general și al celei creștine în special” (Clement Alexandrinul et al., 2016, p. 341). Pornind de la această premisă, e necesar să subliniem că Sfântul Ioan Gură de Aur situează familia pe pedestal, considerând că educația primită în mediul familial reprezintă cheia pentru formarea autentică a unei persoane. Pentru că în Antichitate rolul hotărâtor în

educația băieților îl avea tatăl, iar mamelor le revenea datoria de a se preocupa de educația fetelor, Ioan Gură de Aur atrage atenția asupra faptului că „tată adevărat nu este cineva prin actul sexual, ci dacă îi educă bine [pe copii]” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2021, p. 19). De asemenea, le sugerează femeilor să le dea copiilor o educație bună (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007b). Ioan Gură de Aur se raportează adesea la rolul preponderent pe care părinții îl au în educația copiilor, sugerându-le acestora să-și crească copiii „cu multă băgare de seamă” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2005, p. 57). Această sugestie apare pe fondul unei constatări îngrijorătoare. Raportându-se la specificul societății Antiohiei de la sfârșitul veacului al IV-lea, Ioan Gură de Aur afirmă: „în vremea noastră fiecare părinte își dă toată silința să-i învețe pe copiii lui artele, literatura, oratoria, dar niciunul nu se interesează cât de puțin să educe sufletul lor” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2016, p. 352). Această critică este de o actualitate frapantă. În consecință, este de dorit ca părinții să fie preocupați de formarea autentică a personalității propriilor copii, care trebuie priviți ca ființe unitare.

2.2.2. *Biserica – perimetru al formării integrale a personalității*

Este clar că educația nu este redusă la mediul familial. Nu trebuie pierdut din vedere că „Mica Biserică [precum numește adeseori Sfântul Ioan Gură de Aur familia] este integrată în marea Biserică, drept pentru care educația copiilor nu poate fi realizată în afara spațiului eclezial în care se dezvoltă familia creștină” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2016, p. 342). Biserica îl „vertebrează” axiologic pe om, îl racordează la un perimetru de valori cu caracter mai special, transcendent și îl proiectează către veșnicie (Cucos, 2017). În plus, „Biserica poate exercita nu numai o educație religioasă, ci și socială, civică, estetică, morală” (Cucos, 2014, p. 63) prin activități specifice - catehizări individuale sau de grup, acțiuni explicit educative, activități filantropice - care pot contribui elocvent la formarea integrală a personalității educaților.

2.2.3. *Educatorul ca instanță decisivă în formarea personalității*

De bună seamă, un factor important al educației sistematice și continue îl constituie școala, iar cei care realizează procesele formative la acest nivel „sunt cadre specializate ce dețin, pe lângă competențele disciplinare,

academice, și pe cele de ordin psihologic, pedagogic și metodic” (Cucoș, 2014, p. 63). În legătură cu rolurile cadrului didactic și cu profilul dezirabil al acestuia au existat de-a lungul timpului o multitudine de abordări. Dacă ne raportăm la viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur cu privire la acest subiect, remarcăm că el a pus în lumină importanța educatorului în procesul de constituire a personalității ființei umane. Întrebându-se care artă poate fi „egală cu arta de a educa sufletul copilului și de a-i forma mintea tânărului” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 1994, pp. 694-695), Ioan Gură de Aur consideră că „acela care practică această artă trebuie să fie mai priceput și mai talentat decât un pictor și decât un sculptor” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2010, pp. 41-46). De aceea trebuie „să căutăm dascăli buni pentru copii” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007b, p. 125). E necesară deci o selectare atentă a celor care se vor ocupa de educarea copiilor, astfel încât aceștia din urmă să beneficieze de o formare autentică și de o educație pozitivă.

Concluzionând, reliefăm faptul că toți acești factori acționează concomitent prin întrepătrunderea funcțiilor lor, și nu izolat. Între aceste instanțe ale educației e de dorit să se instaureze relații de mutualitate și coerență acțională (Cucoș, 2014, p. 63) pentru că doar printr-o îmbinare a acțiunilor și a funcțiilor educative se poate asigura o formare integrală a personalității ființei umane.

3. Studiu calitativ: Aplicabilitatea în context actual a ideilor din scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur

3.1. Introducere

Trecem printr-un context actual problematic, saturat de crize de tot felul, inclusiv o reiterare a crizei valorilor, dar și a modelelor în ceea ce privește procesul de devenire a ființei umane. În acest context, ideile pedagogice, dar și cele privitoare la problematicile vieții în general, avansate de Ioan Gură de Aur, se cer a fi reverificate sau valorizate în practicile educaționale curente, ca soluții care să preîntâmpine carențe sau impasuri cu care se confruntă copiii și tinerii, părinții și profesorii.

Astfel, ne propunem să realizăm o scurtă analiză de conținut a unor lucrări ale Sfântului Ioan Gură de Aur, cu privire la maniera în care scrierile acestui

pedagog creștin vin în întâmpinarea unor nevoi actuale care fac referire la educație și formarea personalității.

3.2. Scopul studiului

Ne propunem să identificăm frecvențele temei creșterii și educației copiilor în lucrările Sfântului Ioan Gură de Aur în raport cu problematici recurente, în perspectiva activării acestora în contexte formative contemporane.

3.3. Metodologia cercetării

3.3.1. *Surse de date calitative*

Metoda utilizată a constat în analiza de conținut a lucrărilor Sfântului Ioan Gură de Aur cu privire la educație. Au fost selectate, pe criteriul relevanței în raport cu scopul studiului, referențialuri care cuprind idei reprezentative pentru concepția pedagogică, respectiv cea despre lume și viață a acestuia. Redăm în cele ce urmează o listă a lucrărilor care au fost analizate:

1. Sfântul Ioan Gură de Aur (2021), *Cuvinte despre creșterea copiilor*, tradusă din limba greacă veche de Pr. Marcel Hancheș, Editura Sophia, București;
2. Sfântul Ioan Gură de Aur (2007), *Problemele vieții*, tradusă de Cristian Spătărelu și Daniela Filioreanu, Editura Egumenița, Galați;
3. Sfântul Ioan Gură de Aur (2007), *Părinți, copii și creșterea lor*, Culegere de texte patristice și traducerea lor în neogreacă de Ieromonahul Benedict Aghioritul, Traducere din neogreacă de Zenaida Anamaria Luca, Editura Panaghia, Colecția Rugul Aprins, Vatra-Dornei;
4. Sfântul Ioan Gură de Aur (2002), *Cuvinte alese*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia;
5. Sfântul Ioan Gură de Aur (2007), *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*, traducere din limba greacă veche și note de preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București.

3.3.2. *Procedura de analiză a datelor*

Au fost supuse analizei de față următoarele aspecte ce comasează elemente specifice paradigmei pedagogice propuse de Sfântul Ioan Gură de Aur, respectiv specifice concepției sale despre lume și viață:

- teme recurente relevante pentru domeniul educației;
- indemnuri educative pentru diferite categorii de destinatari;
- virtuți și valori vehiculate.

Grila pentru fiecare dintre cele trei aspecte analizate a vizat identificarea temelor recurente pe parcursul lecturii și inventarierea frecvenței cu care acestea apar în text. Astfel, s-a analizat fiecare lucrare din perspectiva temelor recurente care se regăsesc în aceasta. Pe parcursul analizei au fost decelate mai multe categorii de teme recurente. Frecvența de apariție a fiecărei teme s-a determinat prin numărarea paginilor, a titlurilor de capitole, respectiv a conținuturilor propriu-zise de la nivelul lucrărilor analizate. S-a notat numărul aparițiilor fiecărei teme, aparițiile fiind corelate cu o serie de specificări, precum titlul capitolului care tratează tema respectivă sau citate reprezentative.

Totodată, a fost inventariată frecvența aparițiilor în fiecare lucrare a recomandărilor pentru diverse categorii de persoane; acestea au fost mai apoi clasificate în funcție de destinatarul căruia i se adresează mesajul. Frecvența a fost consemnată tot prin numărare.

Cel de-al treilea aspect pentru care s-a realizat numărarea frecvenței de apariție este reprezentat de virtuțile și valorile pozitive vehiculate prin scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur selectate.

Graficele care redau frecvența apariției temelor recurente, a recomandărilor pentru diferite categorii de destinatari, respectiv a virtuților și valorilor vehiculate în lucrările supuse analizei au fost realizate prin intermediul *Microsoft Excel* și *Microsoft Word*.

3.4. Rezultate

3.4.1. *Teme recurente versus tema educației și creșterii copiilor*

Realizând o analiză a tuturor temelor recurente existente în lucrările Sfântului Ioan Gură de Aur propuse spre analiză, identificăm un număr de 10 astfel de teme, fiecare având relevanță directă sau indirectă pentru domeniul educației:

- tema moralității: „Cel ce are o conștiință bună și este săvârșitor de fapte bune poate fi neconținut în sărbătoare” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2002, p. 121).

Tema moralității are importanță majoră în plan educațional și este abordată atât la nivel teoretic în literatura pedagogică și psihologică care evidențiază aportul educației morale în dezvoltarea personalității umane, cât și la nivelul documentelor curriculare și al practicilor școlare.

- tema sfințeniei: „În general să ne străduim să-i insuflăm caracterul unui om sfânt” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007b, p. 117).
- tema veșniciei: „Lucrând la propria mântuire, să facem legământ de a avea grijă și față de alții” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2002, p. 16).

Tema sfințeniei și cea a veșniciei au aplicabilitatea contemporană în domeniul educației religioase, care reliefează că o creștere a copilului în virtutea vieții veșnice nu suprimă coordonatele orizontale, omenești ale educației sale, ci le potențează, le îmbogățește.

- tema conținutului învățării: „Dacă admirați operele filosofice, cercetați-le. Asemenea, poezii, oratorii, istoricii...” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2002, p. 65).

În acord cu specificul epocii, Sfântul Ioan Gură de Aur atrage atenția asupra nevoii de a include în educație studierea operelor umaniste, de filozofie, poezie, istorie.

- tema respectării particularităților de vârstă și individuale ale copiilor: „După cum plantele când sunt mici și plâpânde au nevoie de mai multă îngrijire, tot astfel și copiii” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007c, p. 406).

Tema respectării particularităților individuale și de vârstă ale copiilor concordă cu principiile actuale ale învățământului, care vizează respectarea naturii

interioare a persoanei și valorizarea calităților psihice individuale ale acesteia, prin tratarea lor diferențiată.

- tema familiei: „El își va educa copiii, la rândul lui, așa cum l-ai educat și tu pe el și tot așa mai departe, încât vei crea o familie și urmași de aur” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007b, p. 67).

În domeniul educațional, tema familiei se regăsește în curriculumul specific diferitelor discipline de studiu. De asemenea, multe perspective ale specialiștilor din domenii precum cel al sociologiei, psihologiei și al științelor educației subliniază importanța familiei ca factor educativ în procesul de devenire a individului.

- tema prieteniei: „Nimic nu prețuiește cât un prieten adevărat” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2002, p. 85).
- tema tinereții: „Sălbatică e tinerețea și are nevoie de mulți învățători” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2021, p. 144).

Tema tinereții este deosebit de semnificativă pentru aspectele referitoare la psihopedagogia tinerilor. Tinerețea reprezintă stadiul de dezvoltare deplină a capacităților fizice și psihice umane. Caracteristicile specifice acestui palier de dezvoltare se cer a fi valorificate adecvat de către formatori, astfel încât structura personalității să se consolideze și să se amplifice armonios.

- tema autocunoașterii: „Să-i ajutați să se cunoască pe ei, căci prin cunoașterea de sine vor fi conduși și la cunoașterea de Dumnezeu” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007c, p. 129).

Tema autocunoașterii reprezintă un concept de interes actual atât pentru domeniul psihologiei educației, cât și al practicii educaționale, cu relevanță directă pentru profesori și pentru elevi. Tematica este abordată punctual sau mai detaliat în discipline din trunchiul comun, dar și în curriculumul la decizia școlii, prin intermediul disciplinelor opționale.

- tema educației și creșterii copiilor: „Înainte de toate celelalte, să dați copiilor voștri o bună educație.” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007c, p. 400).

Tabelul nr. 1. Frecvența de apariție a temelor recurente în scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur

Lucrare	Număr de apariții a temelor recurente	
	Tema recurentă	Frecvența de apariție
1. Sfântul Ioan Gură de Aur (2021), Cuvinte despre creșterea copiilor, tradusă din limba greacă veche de Pr. Marcel Hanceș, Editura Sophia, București	tema moralității	8
	tema familiei	17
	tema sfințeniei	7
	tema conținuturilor învățării	12
	tema respectării particularităților individuale și de vârstă ale copiilor	5
	tema tinereții	4
	tema creșterii și educației copiilor	110
	tema veșniciei	9
	tema prieteniei	8
2. Sfântul Ioan Gură de Aur (2007), Problemele vieții, tradusă de Cristian Spătarelu și Daniela Filioreanu, Editura Egumenița, Galați	tema autocunoașterii	2
	tema moralității	8
	tema familiei	8
	tema sfințeniei	8
	tema conținuturilor învățării	8
	tema respectării particularităților individuale și de vârstă ale copiilor	2
	tema tinereții	3
	tema creșterii și educației copiilor	39
	tema veșniciei	34
3. Sfântul Ioan Gură de Aur (2007), Părinți, copii și creșterea lor, Culegere de texte patristice și traducerea lor în neogreacă de Ieromonahul Benedict Aghioritul, Traducere din neogreacă de Zenaida Anamaria Luca, Editura Panaghia, Colecția Rugul Aprins, Vatra-Domei	tema prieteniei	7
	tema autocunoașterii	2
	tema moralității	4
	tema familiei	24
	tema sfințeniei	3
	tema conținuturilor învățării	12
	tema respectării particularităților individuale și de vârstă ale copiilor	3
	tema tinereții	15
	tema creșterii și educației copiilor	124
4. Sfântul Ioan Gură de Aur (2002), Cuvinte alese, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia	tema veșniciei	10
	tema prieteniei	8
	tema autocunoașterii	2
	tema moralității	6
	tema familiei	15
	tema sfințeniei	6
	tema conținuturilor învățării	4
	tema respectării particularităților individuale și de vârstă ale copiilor	4
	tema tinereții	2
5. Sfântul Ioan Gură de Aur (2007), Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor, traducere din limba greacă veche și note de preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București	tema creșterii și educației copiilor	10
	tema veșniciei	8
	tema prieteniei	2
	tema autocunoașterii	2
	tema moralității	17
	tema familiei	38
	tema sfințeniei	7
	tema conținuturilor învățării	14
	tema respectării particularităților individuale și de vârstă ale copiilor	4
6. Sfântul Ioan Gură de Aur (2007), Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor, traducere din limba greacă veche și note de preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București	tema tinereții	6
	tema creșterii și educației copiilor	56
	tema veșniciei	18
	tema prieteniei	2
	tema autocunoașterii	2
	tema moralității	17
	tema familiei	38
	tema sfințeniei	7
	tema conținuturilor învățării	14

Un aspect important asupra căruia se cuvine să ne centrăm atenția este reprezentat de totalitatea frecvențelor temei creșterii și educației copiilor în raport cu celelalte teme recurente.

În prima lucrare, tema creșterii și educației copiilor ocupă un loc aparte. Din totalul celor cinci capitole ale cărții, un capitol este dedicat explicit problematicii creșterii și educării copiilor și se intitulează *Adevărata educație a copiilor*. Acesta cuprinde 88 de pagini. La acestea se adaugă și alte contexte care fac referire la creșterea și educarea copiilor, rezultând un total de 110 apariții ale temei.

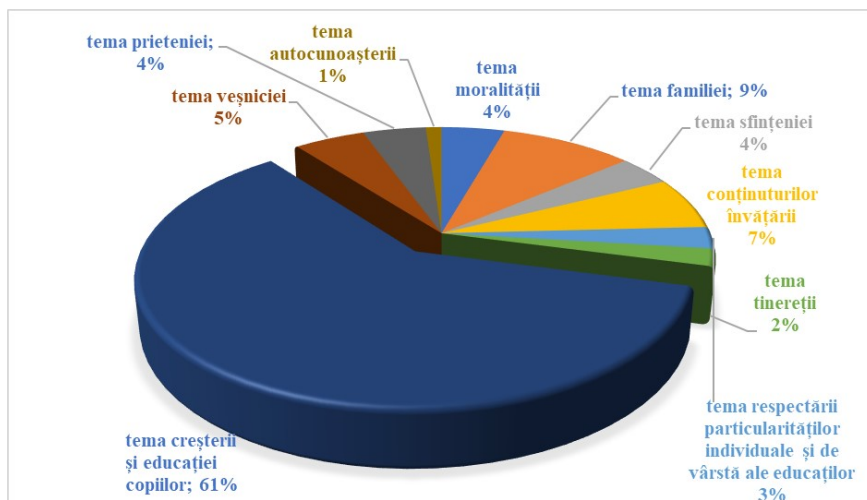
A doua lucrare include un capitol de 11 pagini intitulat *Creșterea copiilor*. Tema creșterii și educației copiilor este prezentă atât în cele 11 pagini ale acestui capitol, cât și în alte 28 de contexte. Astfel, rezultă o menționare de 39 de ori a acestei teme.

Cea de-a treia lucrare cuprinde 107 pagini dedicate explicit creșterii copiilor. La acestea se adaugă alte 15 contexte ce vizează tema educației copiilor.

În a patra carte analizată, tema creșterii și educației copiilor se regăsește în 10 dintre paginile lucrării.

În cea de-a cincea carte, ultimul capitol al cărții însumează 13 pagini și este intitulat *Despre slava deșartă și despre creșterea copiilor*. De asemenea, alte 43 de contexte invocă idei cu privire la creșterea și educarea copiilor; sesizăm că tema creșterii și educației copiilor se regăsește în această carte de 56 de ori.

Constatăm că, din numărul total de 1377 pagini al celor cinci lucrări analizate, în 339 de contexte regăsim idei cu privire la tema creșterii și educării copiilor, ceea ce înseamnă un procent de 61%. Acest fapt demonstrează încă o dată că lucrările Sfântului Ioan Gură de Aur sunt dedicate într-o proporție semnificativă educației copiilor și expun idei profunde și importante observații pedagogice.

Graficul nr. 1. Frecvența temei educației și creșterii copiilor în lucrările Sfântului Ioan Gură de Aur în raport cu temele recurente

3.4.2. Îndemnuri educative identificate în lucrările Sfântului Ioan Gură de Aur

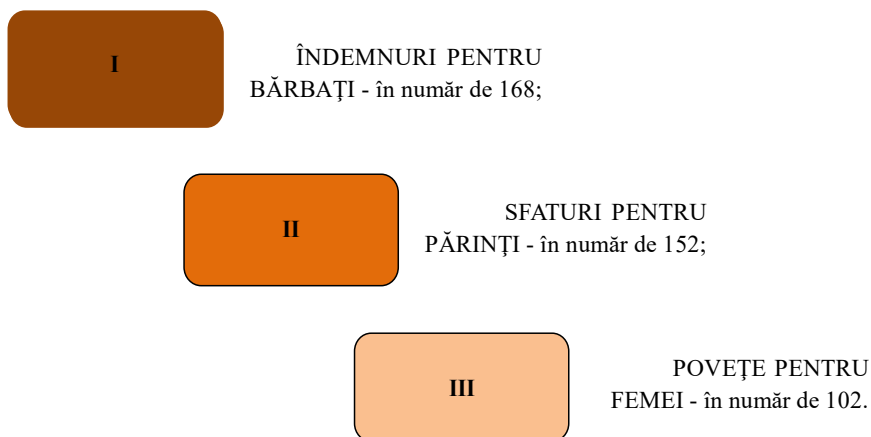
În urma analizei de conținut a celor cinci lucrări ale Sfântului Ioan Gură de Aur, am identificat recomandări care se adresează unor categorii diferite de persoane:

- îndrumări pentru copii:
„Copiii să se facă cunoscuți mai degrabă din întreaga lor înțelepciune” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2021, p. 151).
- indicații pentru tineri:
„Dar nici tu nu ești lipsit de răspundere. Dacă te tăvălești prin păcat să nu-mi spui că e de vină vârsta ta tânără.” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007a, p. 39).
- sugestii pentru bătrâni:
„(...) când trebuie să-l înțeleptească pe cel tânăr, el însuși să-i fie (aceluia) dreptar de virtute” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2021, p. 90).
- povețe pentru femei:
„Dacă îi îndemni, dacă îi înveți, dacă îi sfătuiești [pe copii] vei avea pentru

această purtare de grijă multă răsplătire din partea lui Dumnezeu” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2021, p. 23).

- recomandări pentru bărbați:
„Bărbații trebuie să urmeze exemplul soțiilor lor și să se îngrijească să-i educe pe copii în așa fel încât să fie înțelepți” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007b, p. 20).
- sfaturi pentru părinți:
„Dar și părinții sunt datori să-și educe cum trebuie copiii, străduindu-se pentru dezvoltarea echilibrată a trupului și a duhului lor” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007a, p. 128).
- sugestii pentru educatori:
„Căci părinții le dau viață copiilor, iar dascălii buni îi învață să trăiască în virtute” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007a, p. 127).

Raportându-ne la toate recomandările identificate în cele cinci cărți ale Sfântului Ioan Gură de Aur, recomandările întâlnite cu frecvența cea mai mare sunt următoarele:

Graficul nr. 2. *Recomandări identificate cel mai frecvent în lucrările Sfântului Ioan Gură de Aur*

Recomandările pentru fiecare categorie demonstrează că ființa umană, în individualitatea sa, este responsabilă de propriul proces de devenire, iar factorii din mediul în care aceasta trăiește și se dezvoltă contribuie concludent la formarea personalității sale.

3.4.3. *Virtuți și valori promovate prin scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur*

Redăm mai jos o serie de virtuți și valori pe care le-am identificat în lucrările supuse analizei de conținut.

În prima lucrare, textele fac trimitere la următoarele virtuți și valori pozitive:

- cumpătarea: „Căci cine nu se va sfii în fața unui tânăr cumpătat?” Sfântul Ioan Gură de Aur, 2021, p. xx);
- învățătura: „Ca un izvor sunt învățăturile” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2021, p. 186);
- bună-cuviința: „Când un lucru are un început și un fundament frumos, și cu bună rânduială, toate, mai departe, înaintează pe un drum cu cap” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2021, p. 156);
- modestia: „Cugetul smerit este un lucru bun” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2021, p. 189).

În cea de-a doua lucrare, textele fac trimitere la următoarele virtuți și valori pozitive:

- răbdarea: „Și prin răbdare omul care este încercat de necazuri dobândește putere” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007a, p. 29);
- învățătura: „Și înțeleptul Solomon spune: Fiul școlit va fi înțelept (Proverbe 10,5)” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007a, p. 124);
- mărinimia: „Astfel, dacă deținem o funcție de conducere, avem nevoie de multă mărinimie” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007a, p. 183);
- cinstea: „Căci, adevărat, nu există mijloc mai bun pentru păstrarea iubirii, cât să-l cinstim pe celălalt” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007a, p. 134).

Textele din cea de-a treia carte supusă analizei fac trimitere la următoarele virtuți și valori:

- respectul față de părinți: „Dacă cineva nu are respect pentru părinți, niciodată nu va fi îngăduitor și tolerant cu ceilalți” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007b, p. 13);

- ascultarea: „Când părinții nu te împiedică și nu-ți pun opreliști să-ți vezi de cele ale sufletului, trebuie să-i asculți” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007b, p. 10);
- înțelepciunea: „Mai înainte de toate, trebuie să-i păstrăm înțelepți, pentru că lipsa înțelepciunii îi distruge mai mult decât orice pe tineri” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007c, p. 55);
- toleranța: „Învață-ți copilul să fie plin de îngăduință și iubitor de oameni” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007, p. 93);
- cumpătarea: „Să-i inspirăm mereu această grijă de a fi cumpătat” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007c, p. 120).

În a patra carte analizată identificăm o serie de virtuți și valori pozitive, după cum urmează:

- bunătatea, cumpătarea și dreptatea: „Și iată altul, care-și petrece vremea în bunătate, în cumpătare, în dreptate, și care-i împodobit cu toate florile virtuții” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2002, p. 17);
- dărnicia: „Rostul celui care primește este de a împărți” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2002, p. 100);
- înțelepciunea și răbdarea: „Totul trebuie făcut cu înțelepciune și răbdare” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2002, p. 49);
- perseverența: „Generalul, cu prețul a grele trude, izbutește să câștige trofee” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2002, p. 95).

În a cincea lucrare sunt vehiculate cu precădere următoarele virtuți și valori pozitive:

- învățătura: „Dacă ai studia elocința și apoi, din trândăvie, ai părăsi studiul, aș căuta să te înduplec să pui din nou mâna pe carte” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007c, p. 379);
- înțelepciunea: „Virtutea rațiunii este înțelepciunea” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007c, p. 417);
- cinstea: „Dar nimeni nu va putea vreodată să ajungă să fie convingător, să aibă putere în cuvânt dacă nu are și o purtare bună și cinstită” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007c, p. 279);
- egalitatea: „Învață-l pe copil că toți oamenii sunt egali prin fire” (Sfântul Ioan Gură de Aur, 2007c, p. 420).

Încercând realizarea unei ierarhii a frecvenței cu care sunt menționate virtuțile și valorile promovate în textele din lucrările Sfântului Ioan Gură de Aur, constatăm că cel mai des întâlnite sunt: înțelepciunea și dreptatea, apoi învățătura, cumpătarea și răbdarea, urmate de dărnicie, respect, toleranță, bunătate, blândețe, hărnicie, cinste și egalitate.

Relevanța rezultatelor privind virtuțile și valorile identificate în lucrările marelui pedagog creștin derivă din corelarea directă a acestora cu valorile promovate prin Curriculumul Național din sistemul educațional românesc. Atât în conținutul lucrărilor analizate, cât și în actualul Curriculum Național sunt promovate: respectul – pentru sine și pentru alte persoane; egalitatea – asumarea unui comportament proactiv de eliminare a unor bariere determinate de caracteristici personale sau sociale (statut socio-economic, religie etc.); răbdare, stăruință și tenacitate în muncă, în convingeri, în atitudini; învățătura/excelența – aspirația spre performanță și rezultate, în acord cu potențialul fiecăruia (Palade et al., 2020, pp. 15-16).

3.4.4. *Evaluarea analizei de conținut. Aspecte favorabile. Dificultăți*

Lucrările analizate au facilitat familiarizarea cu ideile reprezentative ale concepției pedagogice a Sfântului Ioan Gură de Aur, prin identificarea temelor recurente, a îndemnurilor adresate diferitor categorii de persoane, dar și a virtuților și a valorilor promovate prin intermediul scrierilor marelui pedagog creștin.

Dificultățile întâmpinate în analiza de conținut a celor cinci lucrări analizate ale Sfântului Ioan Gură de Aur țin de consemnarea frecvenței aparițiilor temelor recurente, respectiv a recomandărilor privind procesul de devenire a educaților. Demersul a fost unul cronofag, frecvența aparițiilor elementelor mai sus specificate s-a realizat prin numărare. Astfel, au fost necesare, de cele mai multe ori, reveniri asupra datelor consemnate, reluarea numărării acestora pentru a oferi rezultate cât mai exacte.

4. Concluzii

Multe dintre ideile Sfântului Ioan Gură de Aur își au rădăcina în constatările privitoare la societatea din vremea sa, și astfel, nu își găsesc aplicabilitate în prezent. O analiză a cărților sale din perspectiva abordărilor contemporane din educație arată că, în lucrările arhiepiscopului Constantinopolului, poate fi găsită o expunere comprehensivă și integralistă cu privire la educație, cu amplu caracter de actualitate. Spre deosebire de pedagogia creștină, idealul paradigmelor educaționale contemporane nu constă în mântuirea omului, însă calea spre a accede la aceasta poate fi luată ca reper pentru orice formă sau context educativ. Perspectiva creștină vine cu o viziune atotcuprinzătoare în care este presupusă și „zarea” transcendentă ca referențial și „punct de fugă” finalist, fapt demonstrat de modelul educațional propus de Sfântul Ioan Gură de Aur.

Valoarea ideilor paideice promovate în lucrările Sfântului Ioan Gură de Aur este evidentă. Sfântul Ioan sugerează o reorientare a finalităților procesului educativ „de la imanent la transcendent”. În concepția acestui reprezentant al paideii creștine, educația este o permanentă lucrare de sine, un „poiesis”, nefiind „o simplă și exterioară imitatio Chisti, ci o transformare integrală a persoanei umane” (Clement Alexandrinul et al., 2016, p. 5), ceea ce reprezintă un deziderat al abordărilor integrate din educația modernă. În aceste condiții, se cade să apreciem contribuția paradigmei educaționale hrisostomiene la susținerea imperativelor prezente ale idealului educațional.

Nu în ultimul rând, evidențiem că temele abordate de Sfântul Ioan Gură de Aur, din perspectiva principiilor, metodelor și conținuturilor educației, pot oferi sugestii pentru a statua linii de evoluție, constante valorice sau procedurale pe care s-ar putea plia, fie și secvențial, procesele educative actuale în perspectiva dezvoltării de competențe transversale și integrative pentru personalitatea umană, necesare solicitărilor inevitabile din prezent și, mai ales, din viitor.

Referințe

- Adler, A. (1996). *Cunoașterea omului*. Editura IRI.
- Adler, A. (2017). *Caracterul nevrotic*. Editura Trei.
- Cucuș, C. (2014). *Pedagogie* (Ediția a 3-a). Editura Polirom.
- Cucuș, C. (2017). *Istoria pedagogiei. Idei și doctrine pedagogice fundamentale* (Ediția a 2-a). Editura Polirom.
- Clement Alexandrinul, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigorie Teologul, Fericitul Ieronim, Fericitul Augustin. (2016). *Scrisori cu tematică pedagogică - Clement Alexandrinul, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Ioan Gura de Aur, Sfântul Grigorie Teologul, Fericitul Ieronim, Fericitul Augustin* (PSB 16) (D. Fecioru, D. Negrescu, P. Pîrvuloiu & A. B. Mihăilescu, Traducere). Editura Basilica.
- Foss, B. M. (1973). *Orizonturi noi în psihologie*. Editura Enciclopedică Română.
- Palade, E. (coord.), Fartușnic, C., Teșileanu, A., Horga, I., Preoteasa, L., Moșoiu, O., & Irimia, T.M. (2020). *Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea curriculumului național. Cadrul de referință al curriculumului național*.
- Sfântul Ioan Gură de Aur. (1994). *Mărgăritare*. Editura Pelerinul Român.
- Sfântul Ioan Gură de Aur. (2002). *Cuvinte alese*. Editura Reîntregirea.
- Sfântul Ioan Gură de Aur. (2005). *Omilii și cuvântări despre educația copiilor* (Pr. M. Hancheș, Traducere). Editura Marineasa.
- Sfântul Ioan Gură de Aur. (2007a). *Problemele vieții* (C. Spătărelu & D. Filioreanu, Traducere). Editura Egumenița.
- Sfântul Ioan Gură de Aur. (2007b). *Părinți, copii și creșterea lor* (Z. A. Luca, Traducere din neogreacă). Editura Panaghia.
- Sfântul Ioan Gură de Aur. (2007c). *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor* (D. Fecioru, Traducere din limba greacă veche). Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- Sfântul Ioan Gură de Aur. (2010). *Părinții și educarea copiilor*. Editura Agapis.
- Sfântul Ioan Gură de Aur. (2021). *Cuvinte despre creșterea copiilor* (Pr. M. Hancheș, Traducere din limba greacă veche). Editura Sophia.

The online version of this article can be found at:
<http://revped.ise.ro/category/2023-en/>

*This work is licensed under the Creative Commons
Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0
International License.*

*To view a copy of this license, visit
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>
or send a letter to Creative Commons,
PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.*

Versiunea online a acestui articol poate fi găsită la:
<http://revped.ise.ro/category/2023-ro/>

*Această lucrare este licențiată sub Creative
Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike
4.0 International License.*

*Pentru a vedea o copie a acestei licențe, vizitați
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>
sau trimiteți o scrisoare către Creative Commons,
PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, SUA.*